



JUSTIČNÍ SPOLUPRÁCE V OBČANSKÝCH VĚCECH

Přeshraniční volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob neustále narůstá. U občanských věcí s přeshraničním prvkem rozvíjí Evropská unie justiční spolupráci, a staví tak mosty mezi jednotlivými právními systémy. Jejími hlavními cíli jsou právní jistota a snadný a efektivní přístup ke spravedlnosti, k čemuž je třeba zajistit určení příslušného soudu, jasně stanovit rozhodné právo a zaručit rychlé a účinné postupy uznávání a výkonu rozhodnutí.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

Článek 81 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU); protokoly č. 21 a 22 připojené ke Smlouvám.

CÍLE

V evropském prostoru práva by nemělo být jednotlivcům bráněno v uplatňování jejich práv, ani by od uplatňování těchto práv neměli být odrazováni. Na překážku by neměla být ani neslučitelnost a složitost právních či správních systémů členských států EU. Právní předpisy v této komplexní a citlivé oblasti zahrnují klasické občanské právo, pod nějž spadá velká řada podoblastí – od rodinného práva až po právo upravující prodej, ale rovněž procesní právo, které bylo až donedávna jednoznačnou výsadou členských států.

Mezinárodní právo soukromé si klade za cíl řešit přeshraniční aspekty všech záležitostí týkajících se vztahů mezi soukromými osobami, jako je rodinné právo, majetkové právo a smluvní právo. Opatření týkající se rodinného práva s přeshraničním prvkem musí být jednomyslně přijata Radou (čl. 81 odst. 3 druhý pododstavec SFEU). Hlavními nástroji pro usnadnění přístupu k přeshraniční spravedlnosti jsou **zásada vzájemného uznávání**, která je založena na vzájemné důvěře mezi členskými státy, a **přímá justiční spolupráce** mezi vnitrostátními soudy.

Činnost Unie v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech se zaměřuje především na následující cíle:

- zajistit občanům vysokou úroveň právní jistoty v přeshraničních vztazích v oblasti občanského práva;
- zajistit občanům snadný a účinný přístup k občanskoprávnímu soudnictví při řešení přeshraničních sporů;
- zjednodušit nástroje pro přeshraniční spolupráci mezi vnitrostátními občanskoprávními soudy;



— podporovat vzdělávání soudců a soudních zaměstnanců.

Každý připravovaný legislativní akt musí být postoupen vnitrostátním parlamentům (článek 12 Smlouvy o Evropské unii (SEU)). Vnitrostátní parlamenty mají navíc právo vznést námitku proti rozhodnutím týkajícím se některých aspektů **rodinného práva s přeshraničním prvkem**. Tato rozhodnutí mohou být řádným legislativním postupem přijata pouze tehdy, nevysloví-li s nimi žádný vnitrostátní parlament svůj nesouhlas (čl. 81 odst. 3 třetí pododstavec SFEU).

DOSAŽENÉ VÝSLEDKY

A. Vývoj primárního práva v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech

Když byla přijata zakládající smlouva, justiční spolupráce v občanských věcech k cílům Evropského společenství nepatřila. V článku 220 Smlouvy o založení Evropského společenství bylo nicméně stanoveno, že členské státy musí zjednodušit „formalit[y], jimž podléhá vzájemné uznávání a výkon soudních rozhodnutí a rozhodčích nálezů“. Justiční spolupráce v občanských věcech byla oficiálně zařazena do oblasti působnosti Evropské unie Maastrichtskou smlouvou, a to v mezivládním rámci pilíře „spravedlnosti a vnitřních věcí“ (1.1.3.). Amsterodamská smlouva začlenila justiční spolupráci v občanských věcech do vnitřních záležitostí Společenství tím, že ji převedla ze Smlouvy o Evropské unii do Smlouvy o založení Evropského společenství, aniž by ji však podřídila metodě Společenství. Smlouva z Nice (1.1.4.) umožnila přijímat opatření týkající se justiční spolupráce v občanských věcech – s výjimkou rodinného práva – **legislativním postupem spolurozhodování**.

Zasedání **Evropské rady v Tampere** v říjnu 1999 položilo základy pro budování evropského prostoru práva. Poté, co Evropská rada konstatovala, že program není dostatečným způsobem prováděn, vytyčila na svém zasedání v Haagu v listopadu 2004 nový akční plán na období 2005–2010. Haagský program vyzdvihl nutnost pokračovat v uplatňování vzájemného uznávání a rozšířit jej na nové oblasti, jako je rodinný majetek, dědictví a závěti. Po Haagském programu následoval Stockholmský program, který představuje plán pro další vývoj v oblasti svobody, bezpečnosti a práva na pětileté období od roku 2010 do roku 2014.

Lisabonská smlouva (1.1.5.) podřídila všechna opatření v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech **řádnému legislativnímu postupu**. Na rodinné právo se však vztahuje zvláštní legislativní postup: Rada rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Evropským parlamentem.

Je třeba zmínit, že Dánsko, Irsko a Spojené království mají na základě protokolů č. 21 a 22 připojených ke Smlouvám výjimky z hlavy V části třetí SFEU (prostor svobody, bezpečnosti a práva). Irsko a Spojené království mají z právních předpisů přijatých v této oblasti výjimku flexibilní, která jim umožňuje zapojit či nezapojit se do právních předpisů a právních iniciativ případ od případu (protokol č. 21 připojený ke Smlouvám). Dánsko má naopak z prostoru svobody, bezpečnosti a práva výjimku pevněji vymezenou, což znamená, že se do této politiky nezapojuje vůbec. Při jednáních o Lisabonské smlouvě získalo Dánsko možnost změnit tuto výjimku na výjimku flexibilní podle vzoru irských a britských výjimek (protokol č. 22). Dne



3. prosince 2015 se uskutečnilo referendum, při kterém se rozhodovalo o schválení této možnosti (4.2.1). Byla však zamítnuta 53 % hlasů.

B. Hlavní přijaté právní akty

1. Určení příslušnosti soudů, uznávání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí

Hlavním nástrojem v této oblasti je [nařízení Evropského parlamentu a Rady \(EU\) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech \(„nařízení Brusel I“\)](#). Cílem tohoto nařízení je sjednotit pravidla jednotlivých členských států pro určení soudní příslušnosti a rovněž zjednodušit a urychlit uznávání a výkon rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Opatření nařízení Brusel I byla doplněna [nařízením Rady \(ES\) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti \(„nařízení Brusel IIa“\)](#). Rostoucí mobilita znamená vytváření rodinných vazeb mezi lidmi různých národností. Páry tvořené dvěma národnostmi musí vědět, jak své děti pojmenovat, a rozvedení lidé musí mít možnost začít znovu v jiné zemi, aniž by museli přerušit kontakt se svými dětmi. Pokud jde o děti, které jeden z rodičů unesl, je Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí^[1], jež má 99 smluvních států (stav v říjnu 2018) včetně všech členských států EU, založena na velmi jednoduchém cíli: **rychlém návratu uneseného dítěte**. Zároveň je nyní již 15 let v platnosti nařízení Brusel IIa, v jehož případě se ale velmi diskutuje o tom, jak by mohlo být v této oblasti zlepšeno.

V prosinci roku 2008 Rada přijala [nařízení \(ES\) č. 4/2009](#) s cílem zjednodušit přeshraniční vyrovnávání pohledávek výživného. Tímto nařízením byla jednotná pravidla pro soudní příslušnost, rozhodné právo, uznávání a výkon rozhodnutí a pro spolupráci vnitrostátních orgánů sloučena do jediného nástroje. S cílem zlepšit efektivitu a účinnost **přeshraničních úpadkových řízení** stanoví nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení jednotná pravidla pro soudní příslušnost, uznávání a rozhodné právo v této oblasti. Aby mohla být zrušena doložka vykonatelnosti u rozhodnutí týkajících se nesporných nároků, přijaly Parlament a Rada [nařízení \(ES\) č. 805/2004](#), kterým se zavádí **evropský exekuční titul pro nesporné nároky**. [Nařízením Evropského parlamentu a Rady \(EU\) č. 650/2012](#) o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení usiluje o odstranění překážek, s nimiž se občané setkávali při uplatňování svých práv týkajících se dědictví na mezinárodní úrovni.

S ohledem na různé právní dopady plynoucí z odlišných rysů **manželství a registrovaného partnerství** předložila Komise v roce 2011 dva samostatné návrhy nařízení týkající se úpravy majetkových poměrů mezinárodních párů. Oba návrhy se týkají příslušnosti, rozhodného práva, uznávání a výkonu rozhodnutí v oblasti majetkových poměrů – první se vztahuje na majetkové poměry v manželství a druhý na majetkové poměry v registrovaném partnerství.

[1]Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980.



2. Harmonizace kolizních norem

Na úrovni EU bylo přijato několik nástrojů, které se zabývají nejdůležitějšími otázkami v oblasti **mezinárodního práva soukromého** (konkrétně bruselská a římská nařízení). Evropský parlament a Rada přijaly [nařízení \(ES\) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy \(„nařízení Řím I“\)](#). Přijetí [nařízení \(ES\) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy \(„nařízení Řím II“\)](#) umožnilo zavedení jednotného souboru kolizních norem týkajících se mimosmluvních závazkových vztahů občanského a obchodního práva. Cílem tohoto nařízení je zvýšit právní jistotu a předvídatelnost výsledku sporů. Kolizní normy v oblasti vyživovacích povinností stanoví nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. V oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky Rada v prosinci roku 2010 přijala [nařízení \(EU\) č. 1259/2010](#), které stanoví jasný a soudržný právní rámec v oblasti rozhodného práva ve věcech **rozvodu a rozluky**. Nařízení (EU) č. 650/2012 stanoví mimo jiné rozhodné právo, pokud jde o dědictví s mezinárodním rozměrem.

3. Usnadnění přístupu ke spravedlnosti

Aby se zlepšil přístup ke spravedlnosti v přeshraničních sporech, přijala Rada směrnici 2003/8/ES stanovující minimální **společná pravidla pro právní pomoc** v těchto sporech. Cílem této směrnice je zaručit „přiměřenou“ úroveň právní pomoci v přeshraničních sporech osobám, které nemají dostatečné finanční prostředky. Za účelem zajištění snadnějšího a účinnějšího přístupu evropských občanů a podniků ke spravedlnosti vytvořila Evropská unie společné procedurální náležitosti, jež mají zjednodušit a urychlit řešení přeshraničních sporů týkajících se drobných nároků a přeshraniční vymáhání nesporných peněžních nároků na celém území Unie. Jedná se o nařízení [\(ES\) č. 861/2007](#), kterým se zavádí **evropské řízení o drobných nárocích**, a o nařízení [\(ES\) č. 1896/2006](#), kterým se zavádí **řízení o evropském platebním rozkazu**. Tyto postupy jsou doplňující a nezávazné ve vztahu k postupům stanoveným vnitrostátním právem. [Směrnice 2008/52/ES](#) stanoví společná pravidla pro **některé aspekty mediace v občanských a obchodních věcech** s cílem zvýšit právní jistotu, a podpořit tak využívání tohoto způsobu urovnávání sporů.

4. Nástroje přeshraniční spolupráce mezi vnitrostátními občanskoprávními soudy

Čl. 81 odst. 2 písm. a) a c) SFEU rovněž svěřuje Parlamentu a Radě úkol přijímat opatření s cílem zajistit vzájemné uznávání a výkon soudních rozhodnutí a slučitelnost vnitrostátních kolizních norem a pravidel pro určení příslušnosti. Cílem nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 (jež je v současné době podrobováno přezkumu) je zjednodušit a urychlit **doručování soudních a mimosoudních písemností mezi jednotlivými členskými státy**, a tím zvýšit účinnost a rychlost soudních řízení. Za účelem zjednodušení a urychlení spolupráce soudů členských států při **dokazování** v občanských nebo obchodních věcech přijala Rada nařízení (ES) č. 1206/2001. [Rozhodnutím Rady 2001/470/ES ze dne 28. května 2001](#)^[2] byla vytvořena [Evropská soudní síť pro občanské a obchodní](#)

[2] [Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 568/2009/ES ze dne 18. června 2009, kterým se mění rozhodnutí Rady 2001/470/ES o vytvoření Evropské soudní sítě pro občanské a obchodní věci.](#)



[věci](#), jejímž cílem je zdokonalit, zjednodušit a urychlit spolupráci mezi soudy členských států a podpořit přístup občanů zapojených do přeshraničních sporů ke spravedlnosti. Tuto síť tvoří kontaktní místa určená členskými státy, ústřední orgány stanovené některými nástroji Unie, styční soudci a další orgány příslušné pro oblast justiční spolupráce mezi státními subjekty (soudci, ústřední orgány). Rozhodnutí 2001/470/ES bylo změněno rozhodnutím 568/2009/ES ze dne 18. června 2009, jehož cílem je rozšířit a posílit úkoly svěřené Evropské soudní síti pro občanské a obchodní věci. Důležitou inovací nového rozhodnutí je otevření sítě profesním komorám zastupujícím příslušníky právnických profesí, zejména advokáty, notáře a soudní exekutory.

Dalším nástrojem, který směřuje ke zjednodušení justiční spolupráce v občanských věcech, je zavádění informačních a komunikačních technologií do výkonu spravedlnosti. Tento projekt byl zahájen v červnu 2007 a vyústil v evropskou strategii pro elektronické soudnictví (e-justice). Nástroje e-justice jsou následující: [evropský portál e-Justice](#), jehož cílem je usnadnit v Evropě přístup občanů a podniků ke spravedlnosti; propojování vnitrostátních rejstříků trestů na evropské úrovni; lepší využití videokonferencí v průběhu soudních řízení a používání inovačních překladatelských nástrojů, jako je např. automatický překlad, dynamické formuláře on-line a evropská databáze soudních překladatelů a tlumočnicků. Každoroční [srovnávací přehled EU o soudnictví](#) uveřejňovaný Komisí je informační nástroj, jehož cílem je napomáhat EU a členským státům dosahovat efektivnějšího výkonu spravedlnosti na základě objektivních, spolehlivých a srovnatelných údajů týkajících se kvality, nezávislosti a účinnosti justičních systémů ve všech členských státech. Tyto údaje jsou nezbytné na podporu reforem těchto systémů.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

S výjimkou rodinného práva, v jehož případě Rada jedná jednomyslně a Parlament je pouze konzultován, je u justiční spolupráce v občanských věcech uplatňován řádný legislativní postup. Parlament se aktivně podílel na vymezení obsahu výše popsaných legislativních nástrojů. V minulosti zaznamenal, že k tomu, aby občané mohli využívat všech výhod plynoucích z práv, která jsou jim přiznána ve Smlouvách, je zapotřebí skutečné evropské soudní kultury. V tomto ohledu je jedním z nejdůležitějších aspektů odborná příprava, zejména v oblasti soudnictví. V červnu 2013 přijal Parlament usnesení o zlepšení přístupu ke spravedlnosti: právní pomoc v přeshraničních občanských a obchodních sporech^[3].

V roce 2013 vyslovil Parlament svůj souhlas se dvěma akty týkajícími se příslušnosti, rozhodného práva, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů mezinárodních párů, zahrnujících jak majetkové poměry v manželství, tak majetkové důsledky registrovaného partnerství, ty ale zůstaly po celé roky zablokovány v Radě. 23 členských států se proto dohodlo na posílené spolupráci (článek 20 SEU), aby bylo možné s navrženými právními předpisy pokročit. Komise začátkem roku 2016 vypracovala nové návrhy aktů, které obsahově vycházely z hlasování Parlamentu a z kompromisů, kterých již bylo dosaženo. [Nařízení Rady \(EU\) 2016/1103 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu](#)

[3]Úř. věst. C 65, 19.2.2016, s. 12.



[rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství](#) bylo nakonec přijato dne 24. června 2016.

Pokud jde o občanskoprávní řízení v Evropské unii, v červenci roku 2017 vyzval Parlament podle článku 225 SFEU Komisi, aby na základě čl. 81 odst. 2 SFEU předložila do 30. června 2018 návrh legislativního aktu o společných minimálních normách pro občanskoprávní řízení^[4]. Znění navrhované směrnice EU tvořící přílohu usnesení Parlamentu usiluje o sblížení systémů občanskoprávního řízení s cílem zajistit plné dodržování práva na spravedlivý proces, jak ho uznává článek 47 Listiny základních práv EU a článek 6 Evropské úmluvy o lidských právech (4.1.2.), stanovením **minimálních norem týkajících se zahájení, vedení a uzavírání občanskoprávních řízení** u soudů členských států.

V roce 1987 byla vytvořena funkce zprostředkovatele Evropského parlamentu pro případy mezinárodních únosů dětí jejich rodiči, jejímž cílem je pomáhat dětem z manželství/vztahů tvořených dvěma národnostmi, které unese jeden z rodičů. Tato funkce, kterou vždy vykonává současný poslanec EP, byla v dubnu roku 2018 (kdy ji zastávala Elisabeth Morin-Chartierová) přejmenována na „[koordinátora Evropského parlamentu pro práva dětí](#)“ s cílem zohlednit vývoj mandátu, který byl držiteli této funkce svěřen a do nějž jsou nyní zahrnuta i práva dětí.

Od ledna 2019 do evropských voleb v témže roce zastávala funkci koordinátorky Evropského parlamentu pro práva dětí Anna Maria Corazza Bildtová. Jejími předchůdkyněmi na této pozici byly Elisabeth Morin-Chartierová (2017–2019), Mairead McGuinnessová (2014–2017), Roberta Angelilliová (2009–2014), Evelyne Gebhardtová (2004–2009), Mary Banottiová (1995–2004) a Marie-Claude Vayssadeová (1987–1994).

Udo Bux
05/2019

[4]Usnesení Evropského parlamentu ze dne 4. července 2017 obsahující doporučení Komisi o společných minimálních normách pro občanskoprávní řízení v Evropské unii (Úř. věst. C 334, 19.9.2018, s. 39).

